

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Dlaczego antropologia polityki? : zamiast wprowadzenia

Author: Jacek Wódz

Citation style: Wódz Jacek. (2009). Dlaczego antropologia polityki? : zamiast wprowadzenia. W: J. Wódz (red.), "Między socjologią polityki a antropologią polityki" (S. 7-12). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

JACEK WÓDZ

Dlaczego antropologia polityki? Zamiast wprowadzenia

Tytuł tomu, który przedstawiamy Czytelnikowi, brzmi *Między socjologią polityki a antropologią polityki*. O ile socjologia polityki już zupełnie dobrze zadomowiła się w naszych analizach zarówno socjologicznych, jak i politologicznych, to podejście antropologiczne, choć znane, jest zdecydowanie mniej popularne. Można wręcz powiedzieć, że zdarza się dość rzadko. Prace z antropologii polityki nie są obecne w dyskursie naukowym opisującym społeczeństwo i politykę naszego kraju. Rzadko też zdarza się, by ośrodki akademickie oferowały studentom kursowe wykłady z antropologii polityki, choć na świecie jest to przedmiot dość dobrze zadomowiony w uniwersyteckim kształceniu politologów.

Moje własne zainteresowanie podejściem antropologicznym wywodzi się z lat 80. XX wieku. Byłem wówczas członkiem władz Międzynarodowego Stowarzyszenia Socjologów Języka Francuskiego (AISLF) i spotykałem przy licznych okazjach Georges'a Balandiera, jednego z tuzów antropologii polityki (pierwsza jego książka pod tym właśnie tytułem ukazała się w 1967 roku), a jednocześnie znaczącą figurę tego międzynarodowego stowarzyszenia. Balandier, choć sam zainteresowany raczej Afryką Północną, wiele wiedział o Europie Środkowej i w rozmowach nieraz sugerował, że odrobina podejścia właśnie antropologiczno-politycznego jest niezbędna, by zrozumieć tę część Europy. Już nieco później wielokrotnie korzystałem z dorobku francuskiej i frankofońskiej antropologii polityki (BALANDIER, 1986; BALANDIER, 1999; ABELES, 1990; ABELES, JEUDY, 1997; RIVIERE, 2000), opierając się przy tym na podstawach antropologii kultury (por. np. BURSZA, 1998), bez której analizy politologiczne byłyby niemożliwe w ramach antropologii polityki. Tytułem przykładu podam tu kilka prac dotyczących re-

gionów Europy Środkowej (WÓDZ J., 1994), kształtowania się tożsamości regionalnej (WÓDZ J., 2006), kompozycji tożsamości regionalnej (WÓDZ J., WÓDZ K., 1995) czy wreszcie problemu tożsamości śląskiej (WÓDZ J., 1998 czy WÓDZ K., WÓDZ J., 2006). Jak widać, niektóre z tych prac badawczych wykonywane były wspólnie z Kazimierą Wódm i, co oczywiste, jestem tylko ich współautorem.

Jest jednak i inny powód mojego zainteresowania antropologią polityki, tym razem płynący z moich doświadczeń dydaktycznych. Otóż od 1992 roku prowadzę w Instytucie Studiów Politycznych (IEP) w Bordeaux wykład na temat antropologiczno-politycznej analizy Europy Środkowej. Jest to wykład fakultatywny, od początku zapisuje się na niego około 80—100 studentów, zdając później egzamin. Wykład ten prowadzony jest w ramach stałej wymiany wykładowców między Uniwersytetem Śląskim w Katowicach a Instytutem Studiów Politycznych w Bordeaux, współtworzącymi jedyną w Polsce Międzynarodową Szkołę Nauk Politycznych w Katowicach, gdzie dydaktykę wyklada się w dwu językach, po polsku i po francusku. Otóż moje doświadczenia dydaktyczne związane z tym wykładem pozwoliły mi wielokrotnie modyfikować podejście do badań politologicznych. To był ważny powód, dla którego postanowiłem szukać tych wyjaśnień zjawisk politycznych, które sytuują się między klasyczną socjologią polityki a antropologią polityki. Studenci francuscy zainteresowani Europą Środkową, ale i znający podstawy antropologii polityki, często w dyskusjach po wykładzie jak gdyby wymuszali na mnie podjęcie prób interpretacji antropologicznych. Najczęściej w ostatnich latach pytano o znaczenie religii unickiej dla tożsamości politycznej zachodniej Ukrainy, wcześniej bardzo interesowano się wpływem różnic kulturowych i religijnych między Słowakami a Czechami na decyzje o rozpadzie Czechosłowacji, a jeszcze wcześniej o rolę mniejszości narodowych i kulturowych w polityce dawnych państw bloku poradzieckiego, w tym przede wszystkim Polski. Specyfiką studentów Instytutu Studiów Politycznych w Bordeaux jest bardzo duży udział w tej grupie studentów z całej Europy goszczących tam w ramach wymiany SOCRA-TES/ERASMUS. To też ważny aspekt pewnych dyskusji, jakie tam odbywam. I to też skłoniło mnie do wspierania u nas, w Katowicach, takich prób badawczych, które sytuowałyby się między klasyczną socjologią polityki a antropologią polityki. Niniejsza książka jest prezentacją kilku takich właśnie prób. Ale samą zawartość tej książki przedstawię nieco dalej. Teraz pora na wskazanie, co faktycznie stanowi o oryginalności podejścia badawczego, sytuującego się właśnie między socjologią polityki a antropologią polityki.

Otóż pomiędzy socjologią polityki, często uprawianą w sposób ilościowy, a antropologią polityki koncentrującą się na zagadnieniach tożsamości

ważnych politycznie zbiorowości społecznych, na styku między tożsamością kulturową, etniczną, narodową i tożsamością polityczną, koncentrującą się na problemach mitów i symboli politycznych, mieści się pewna praktyka badawcza usiłująca przejąć socjologiczny opis pewnych problemów czy zagadnień społecznych i politycznych oraz szukać wyjaśnienia poprzez specyfikę kulturową tych zbiorowości. W takim podejściu tkwi pewne założenie antropologiczne — polityka uprawiana przez ludzi w warunkach demokratycznych odzwierciedla ich głębokie pokłady kulturowe. Te pokłady to wynik trwania wartości, nawet jeśli w wielu powierzchownych deklaracjach (na przykład tych uchwytnych w badaniach typu sondażowego) nie są one zauważalne. To bardzo łatwo pokazać w badaniach nad tożsamością śląską, gdzie wymiar polityczny ujawnia się dopiero dzięki interpretacji kulturowej i dzięki wejściu w głębszy świat wartości badanych. Takie interpretacje są niemożliwe na podstawie samych ilościowych badań z dziedziny socjologii polityki (Wódz, Wódz, 2004). To oczywiście nie ogranicza poszukiwań nowych interpretacji już na poziomie wyjaśnienia konkretnych badań. W książce tej czytelnik znajdzie dwa opracowania, których autorzy pośrednio starają się wskazać na znaczenie religijności unickiej na zachowania polityczne ludności pogranicza polsko-ukraińskiego.

Oczywiście, nadal jednym z najważniejszych zagadnień dla styku socjologii i antropologii polityki pozostaje sprawa tożsamości narodowej i jej komponentów zarówno kulturowych, jak i politycznych. To też jest ciekawe pole poszukiwań, podobnie jak problemy mitu politycznego i jego roli we współczesnych formach uprawiania polityki.

Przejdźmy teraz do krótkiej prezentacji autorów i zawartości książki. Trzeba zaznaczyć, że autorzy związani są w różny sposób z dwiema instytucjami: z Instytutem Socjologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach i Międzynarodową Szkołą Nauk Politycznych w Katowicach. Pierwszy tekst na temat postaw wobec hiszpańskiego państwa autonomii regionalnych, autorstwa badaczki hiszpańskiej Eloísy del Pino, to tekst należący do analiz z socjologii polityki, ale rozumianej nie jako część socjologii, lecz jako część nauk politycznych. Trzeba bowiem przypomnieć, że socjologia polityki jest równie dobrze częścią socjologii, co częścią politologii, z tym że w ramach politologii zwraca się większą uwagę na elementy związane z opiniami i ocenami funkcjonowania systemu politycznego. Sama zaś autorka, choć jest Hiszpanką, to związana jest też z Instytutem Studiów Politycznych z Bordeaux (który, przypomnijmy, jest współpartnerem Uniwersytetu Śląskiego w funkcjonowaniu jednostki wspólnej tych instytucji, jaką jest Międzynarodowa Szkoła Nauk Politycznych w Katowicach), stąd moja z nią znajomość, umieszczenie zaś tego tekstu w niniejszej książce wynika z chę-

ci prezentacji podejścia z dziedziny socjologii polityki rozumianej jako część nauk politycznych. Tekst drugi, autorstwa Roberta Pyki, stanowi opracowanie oparte na fragmentach jego badań związanych z obronioną już pracą doktorską. Autor ten pracuje w kierowanym przeze mnie Zakładzie Socjologii Polityki w Instytucie Socjologii. Jest absolwentem socjologii i nauk politycznych. Ten drugi dyplom uzyskał w Międzynarodowej Szkole Nauk Politycznych. Tekst trzeci dotyczy konfliktu społecznego na Cyprze, jego autorką jest Renata Jankowska, adiunkt w Międzynarodowej Szkole Nauk Politycznych. Kolejny tekst na temat rytuału politycznego, pióra Anny Rycman, dotyczy już typowej tematyki antropologii polityki. Autorka jest też adiunktem w Międzynarodowej Szkole Nauk Politycznych, a opracowanie to ma związek z jej pracą doktorską. A. Rycman obroniła doktorat w języku francuskim, doktorat napisany w ramach *co-tutelle* (dwaj promotorzy to Profesor Michel Hastings z Instytutu Studiów Politycznych w Lille i piszący te słowa). Obrona odbyła się na Uniwersytecie Lille II, a następnie została przyjęta na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego.

Kolejny prezentowany tekst dotyczy mitu politycznego. Jest to analiza w pewnym sensie typowa dla antropologii polityki, nie idzie bowiem o historycznie rozumiany mit Joanny d'Arc, lecz o jego współczesne funkcjonowanie w polityce francuskiej. Autorka temat ten drażyła w swej obronionej już (i wyróżnionej przez Radę Wydziału) pracy doktorskiej. Ewa Jasińska jest absolwentką historii i politologii, dyplom zdobyła w Międzynarodowej Szkole Nauk Politycznych. Następny tekst dotyczy dyskursu politycznego Ligi Północnej, a podejście badawcze oparte jest zarówno na analizie tekstów partyjnych, jak i na analizie włoskiej prasy. Autorka jest italianistką i politologiem, aktualnie doktorantem w Międzynarodowej Szkole Nauk Politycznych. Prezentowana już wcześniej R. Jankowska jest autorką siódmego tekstu zatytułowanego *Wokół problemu tożsamości narodowej Belgów*. Jest to wynik ścisłej współpracy badawczej Międzynarodowej Szkoły Nauk Politycznych z Departamentem Nauk Politycznych Katolickiego Uniwersytetu w Louvain-la-Neuve w Belgii, współpracy, w ramach której R. Jankowska przebywała na stypendium badawczym w tym kraju. Kolejny tekst dotyczy problemu tożsamości narodowej Algierii. Autorka, Marzena Gibas, jest romanistką i politologiem, absolwentką Międzynarodowej Szkoły Nauk Politycznych i obecnie sekretarzem generalnym tejże Szkoły. Dziewiąty tekst dotyczy bardzo drażliwej sprawy, podejmowanej jednak dość często w publicystyce, rzadziej w badaniach. Podejście antropologiczno-polityczne ujawnia pewne nowe płaszczyzny analizy tego zagadnienia. Barbara Słania jest doktorantką w Instytucie Socjologii. Katarzyna Ponikowska i Agata Zygmunt to dwie adiunktki w Zakła-

dzie Socjologii Polityki Instytutu Socjologii, a ich analiza dotyczy ciekawego aliansu ekologii i feminizmu. Kolejne dwa teksty, Marka Dziewierskiego i Bożeny Pactwy, też dwójga adiunktów w Instytucie Socjologii, dotyczą bardzo delikatnej sprawy. Otóż obydwójce zajmują się problemami Łemkowszczyzny, czyniąc to właśnie z pozycji antropologicznych. Obydwa te teksty pozwalają zrozumieć niektóre z ważnych elementów tożsamości społecznej różnych grup społecznych polskiego Podkarpacia, pogranicza polsko-ukraińskiego i polsko-słowackiego. Piszę „różnych grup społecznych”, bo tekst Bożeny Pactwy dotyczący Kościoła greckokatolickiego odnosi się nie tylko do Łemków. Unitami na tym terenie są nie tylko Łemkowie. Skomplikowana historia relacji polsko-ukraińskich, w którą wpleciony jest i konflikt i czasem wspólnota wiary, powoduje, że te antropologiczne studia nabierają waloru analizy także politycznej.

Oddając do rąk Czytelnika ten tom, chcę pokazać przede wszystkim wartość poszczególnych tekstów, ale także wykazać przydatność pewnego podejścia badawczego. Podejście to mieści się właśnie między socjologią polityki a antropologią polityki.

Literatura

- ABELES M., 1990: *Anthropologie de l'Etat*. Paris: Armand Colin.
- ABELES M., JEUDY H.-P., 1997: *Anthropologie du politique*. Paris: Armand Colin.
- BALANDIER G., 1986: *Sens et puissance*. Paris: PUF.
- BALANDIER G., 1999: *Anthropologie politique*. Paris: PUF.
- BURSZTA W.J., 1998: *Antropologia kultury*. Poznań: Wyd. Zysk i S-ka.
- RIVIERE C., 2000: *Antropologie politique*. Paris: Armand Colin.
- WÓDZ J., 1994: *Regions transfrontalières en Europe centrale et orientale*. In: CHEVALLIER J., ed.: *L'Identité politique*. Paris: PUF, s. 379—386.
- WÓDZ J., 1998: *Tożsamość śląska jako zjawisko polityczne*. W: ŚWIATKIEWICZ W., red.: *Regiony i regionalizmy w Polsce współczesnej*. Katowice: Wyd. Oddział PTS, s. 8—27.
- WÓDZ J., 2006: *Dynamika tworzenia się i odtwarzania się podmiotowości społecznej regionów w Polsce*. W: FLIS A., red.: *Stawanie się społeczeństwa. Szkice ofiarowane Piotrowi Sztompce z okazji 40-lecia pracy naukowej*. Kraków: Wyd. Universitas, s. 459—479.
- WÓDZ J., WÓDZ K., 1995: *Galiczyjska tożsamość mozaikowa czy mozaika tożsamości galicyjskich?* W: CHŁOPECKI J., MADUROWICZ-URBAŃSKA H., red.: *Galicja i jej dziedzictwo*. T. 2: *Spółeczeństwo i gospodarka*. Rzeszów: Wyd. WSP, s. 49—61.

WÓDZ J., WÓDZ K., 2004: *Czy nadciągają Ślązacy?* W: NIJAKOWSKI L.M., red: *Nadciągają Ślązacy. Czy istnieje narodowość śląska?* Warszawa: Wyd. Scholar, s. 116—132.

WÓDZ K., WÓDZ J., 2006: *Dimensions of Silesian Identity*. Katowice: Wyd. Uniwersytetu Śląskiego.